

سنجش اعمال زندگی دنیا با آخرت و عدل الهی

کلیدواژه: زندگی دنیایی، زندگی آخرتی، مجازات قراردادی، مجازات تکوینی، عدل خداوند، تجسم اعمال.

پرسش: زندگی در این دنیا محدود است، زندگی بعد از این دنیا نامحدود است، آیا این که اعمال زندگی محدود انسان سنجش زندگی نامحدود انسان است، با عدل خداوند سازگاری دارد؟

پاسخ: مجازات آخرت - اعم از کیفر یا پاداش - تجسم یافتن **عمل** است. نعیم و **عذاب** آن جا همین اعمال نیک و بد است که وقتی پرده کنار رود، تجسم و **تمثل** پیدا می‌کند؛ مثلاً **تلاوت قرآن کریم**، صورتی زیبا می‌شود و در کنار **انسان** قرار می‌گیرد، **غیبت** و رنجاندن مردم به صورت خورش سگان **جهنم** درمی‌آید.
رعایت تناسب، بحثی است که در مورد کیفرهای اجتماعی و قراردادی قابل طرح است؛ البته در این گونه کیفرها، قانون‌گذار باید متناسب بودن کیفر را با جرم در نظر بگیرد؛ اما در کیفرهایی که رابطه تکوینی با **عمل** دارد، یعنی معلول واقعی و اثر حقیقی کردار است، یا کیفری که با **گناه** رابطه عینیت و **وحدت** دارد؛ یعنی در حقیقت خود عمل است، دیگر مجالی برای بحث تناسب داشتن و نداشتن نیست.
باید میان مجازات‌های قراردادی و مجازات‌های تکوینی تفاوت گذاشت؛ زیرا کیفرهایی که در حقیقت اثر طبیعی عمل است و خاصیت تکوینی آن محسوب می‌شود یا نتیجه حضور خود عمل در برابر **انسان** است، این گفت‌وگوها را که باید کیفر از نظر زمانی محدود و متناسب با عمل باشد، نمی‌پذیرد.

فهرست مندرجات

- ۱ - مراد از مجازات آخرت
 - ۱.۱ - کلام خداوند
 - ۱.۲ - دیدگاه شهید مطهری
 - ۱.۳ - مقصود از رعایت تناسب
- ۲ - فلسفه خلود در بهشت و جهنم
 - ۲.۱ - روایتی از امام صادق
 - ۲.۲ - بیان یک دیدگاه
- ۳ - مجازات قراردادی و تکوینی
 - ۳.۱ - نتیجه اعمال نیک و بد
- ۴ - نکته پایانی
- ۵ - معرفی منابع
- ۶ - بانویس
- ۷ - منبع

مراد از مجازات آخرت

اولا باید گفت: آنچه که در آخرت به عنوان پاداش یا کیفر به نیکوکاران و بدکاران داده می‌شود، **تجسم خود عمل** است.

← کلام خداوند

قرآن کریم می‌فرماید: «روزی که هر کس آنچه از کار نیک یا زشت انجام داده است، حاضر می‌بیند، آرزو می‌کند که کاش بین او و بین کار زشتش مسافت درازی فاصله می‌بود».
^[۱] **آل عمران/سوره ۲، آیه ۲۰.**

و در جای دیگر فرمود: «ای ایمان‌داران! از **خدا** بترسید و پروای او را داشته باشید و هر کسی باید بنگرد که چه چیزی برای فردای خود پیش فرستاده است».

^[۲] **حشر/سوره ۵۹، آیه ۱۸.**

^[۳] **مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۰۷، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ش.**

در این آیه لحن بسیار قاطع، صریح و عجیب است و به صورت امر می‌فرماید: هر کس باید بنگرد که برای فردای خود چه پیش فرستاده است،

سخن، از پیش فرستادن است؛ یعنی شما عیناً همان چیزهایی را که اکنون می‌فرستید، خواهید داشت؛ لذا آنها را درست بنگرید که چیست؟
[۱۴] **مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۰۷، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ ش.**

پس مجازات آخرت - اعم از کیفر یا **یاداش** - تجسم یافتن عمل است. نعیم و عذاب آن‌جا همین اعمال نیک و بد است که وقتی پرده کنار رود، تجسم و تمثیل پیدا می‌کند؛ مثلاً **تلاوت قرآن کریم**، صورتی زیبا می‌شود و در کنار انسان قرار می‌گیرد، غیبت و رنجاندن مردم به صورت خورش سگان **جهنم** درمی‌آید.

← دیدگاه شهید مطهری

شهید مطهری در تشریح این مسئله می‌گوید: اعمال ما یک صورت مُلکی دارد که فانی و موقت است و آن همان است که در این **جهان** به صورت سخن یا عملی دیگر ظاهر می‌شود و یک صورت و وجهه‌ای ملکوتی دارد که پس از صدور از ما هرگز فانی نمی‌شود و از توابع و لوازم جدانشدنی ما است، **اعمال** ما از جهت ملکوتی و **چهره** غیبی باقی است و روزی ما به آن اعمال خواهیم رسید و آنها را با همان وجهه و چهره مشاهده خواهیم کرد اگر زیبا و لذت‌بخش بود، نعیم ماست و اگر زشت و کریه بود، **آتش** و جحیم ما خواهد بود ...

← مقصود از رعایت تناسب

کوتاه‌سخن این‌که رعایت تناسب، بحثی است که در مورد کیفی‌های اجتماعی و قراردادی قابل طرح است؛ البته در این‌گونه کیفی‌ها، قانون‌گذار باید متناسب بودن کیفر را با جرم در نظر بگیرد؛ اما در کیفی‌هایی که رابطه تکوینی با عمل دارد، یعنی معلول واقعی و اثر حقیقی کردار است، یا کیفری که با **گناه** رابطه عینیت و **وحدت** دارد؛ یعنی در حقیقت خود عمل است، دیگر مجالی برای بحث تناسب داشتن و نداشتن نیست.
[۱۵] **مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۱۲ - ۲۱۹، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ ش.**

فلسفه خلود در بهشت و جهنم

ثانیاً، در **روایات** یکی از اموری که در رابطه با این سؤال مطرح است این است که راوی می‌گوید:

← روایتی از امام صادق

از **امام صادق (علیه السلام)** درباره فلسفه و جهت همیشه بودن جهنمیان در **جهنم** و **بهشتیان** در **بهشت** پرسیدم، حضرت فرمود: علت همیشه بودن **دوزخیان** در **دوزخ** این است که تصمیم آنها این بوده که هرگاه جاویدان در **دنيا** بمانند، خدا را نافرمانی کنند و جهت همیشه بودن بهشتیان در بهشت نیز آن است که تصمیم آنها این بوده که هر گاه جاودانه در این دنیا بمانند **اطاعت** و **بندگی خداوند** را انجام دهند؛ پس تصمیم‌های آنان آنها را بهشتی دائم و دوزخی همیشگی کرده است.

← بیان یک دیدگاه

برخی صاحب‌نظران با استناد به این‌گونه روایات گفته‌اند:

از آن‌جا که دوزخیان از **کفار** و **مینافقان** در پذیرش اسلام عناد داشتند و تصمیمشان این بوده که هر چقدر در دنیا بمانند، به خدا **ایمان** نیاورده و در برابر فرمان او سر تعظیم فرود نیاورند، از این جهت با این نیت زشت و تصمیم پلیدشان کیفر داده شده و به طور دائم در جهنم معذب خواهند بود؛ ولی **مؤمنان** برعکس کفار، تصمیمشان این بوده که هر چقدر خداوند به آنان در این دنیا عمر بدهد، همه را وقف در **عبادت** و اطاعت او کنند؛ لذا **خداوند** نیز به آنان پاداش نیکو عنایت کرده و به طور جاودانه در بهشتشان متنعم خواهد فرمود.
[۱۶] قربانی لاهیجانی، زین‌العابدین، به سوی جهان ابدی، ص ۲۷۶، قم، مؤسسه مطبوعاتی طباطبایی، ۱۳۸۷ ق.

مجازات قراردادی و تکوینی

ثالثاً، این‌گونه ایرادها ناشی از **غفلت** از یک نکته اساسی است و آن این‌که باید میان مجازات‌های قراردادی و مجازات‌های تکوینی فرق و تفاوت گذاشت؛ زیرا کیفرهایی که در حقیقت اثر طبیعی **عمل** است و خاصیت تکوینی آن محسوب می‌شود یا نتیجه حضور خود عمل در برابر انسان است، این گفت‌وگوها را که باید کیفر از نظر زمانی محدود و متناسب با عمل باشد، نمی‌پذیرد. مثلاً انسان باید با دو بال (**ایمان**) و (**عمل صالح**) به فراز **آسمان سعادت** پرواز کند و از نعمت‌های ابدی بهشت و لذت **قرب خدا** بهره‌مند شود، حال اگر بر اثر هوس‌بازی در یک لحظه یا یک عمر صدساله دو بال خود را در هم بشکنند، باید برای همیشه در ذلت و بدبختی بماند. این‌جا مسئله زمان، مکان و جرم مطرح نیست؛ بلکه مسئله **علت و معلول** و آثار کوتاه‌مدت و درازمدت آن مطرح است، یک کبریت کوچک ممکن است شهری را به **آتش** بکشد و یک گرم بذر خار مگیلان ممکن است بعد از مدتی یک صحرای وسیع خار به وجود آورد؛ همان‌گونه که چند گرم بذر گل ممکن است با گذشتن چند سال صحرایی از زیباترین و معطرترین گل‌ها به وجود آورد که عطر آن مشام جان را معطر و دل را نوازش دهد.

[۱۷] **مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ ش.**

حال اگر کسی بگوید یک کبریت چه تناسبی با آتش گرفتن یک شهر دارد و چند بذر کوچک چه تناسبی با یک صحرای خار یا گل می‌تواند داشته باشد؟ آیا این سؤال منطقی است؟ مسلماً نه.

[۱۸] **مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ ش.**

اعمال نیک و بد ما نیز همین‌گونه هستند و ممکن است آثار جاودانی بسیار گسترده‌ای از خود به یادگار بگذارند.
[۹] [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)
مسئله مهم این‌جاست که رهبران الهی و پیامبران بزرگ و اوصیای آنها این هشدار را پی‌درپی به ما دادند که نتیجه چنان گناهانی، عذاب جاودان است و نتیجه چنین اعمال صالحی، [نعمت](#) مخلد و ابدی است. درست مثل اینکه باغبان آگاه و بیداری اثر وسیع آن بذر خار و گل را برای ما قبلاً بیان کرده باشد و ما آگاهانه راه خودمان را از این مسیر انتخاب کنیم، در این‌جا به چه کسی می‌توانیم ایراد کنیم و به چه چیزی خرده بگیریم و به کدام قانون اعتراض نماییم، جز به خودمان.
[۱۰] [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)

نکته پایانی

در آخر ذکر این نکته ضروری است که این‌گونه پرسش‌ها در واقع از باب مقایسه آخرت به دنیا است؛ درحالی‌که قوانین حاکم بر آن‌جا هرگز قابل مقایسه با امور دنیایی و تجربه‌های دنیایی نیست.
[۱۱] [سبحانی، جعفر، الهیات، ج ۴، ص ۴۰۴، قم، مؤسسه امام صادق \(علیه‌السلام\)، ۱۴۱۷ق.](#)

معرفی منابع

۱. بحارالانوار، ج ۸، نشر مؤسسه الوفا، بیروت، ۱۴۰۳ق.
۲. سیدمحمدحسین حسینی تهران، معادشناسی، حکمت، ج ۱، ۱۴۰۷ق.
۳. مجد شجاعی، معاد یا بازگشت به سوی خدا، ج ۱ و ۲، شرکت سهامی انتشار، چ ۲، ۱۳۷۱ش.
۴. جوادی آملی، یاد معاد، مرکز فرهنگی رجاء، تهران، چ ۳، ۱۳۷۵ش.
۵. فلسفی، محمدتقی، معاد از نظر روح و جسم، ج ۲، هیئت نشر معارف اسلامی.

پانویس

۱. [↑](#) [آل‌عمران/سوره ۳، آیه ۳۰.](#)
۲. [↑](#) [حشر/سوره ۵۹، آیه ۱۸.](#)
۳. [↑](#) [مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۰۷، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ش.](#)
۴. [↑](#) [مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۰۷، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ش.](#)
۵. [↑](#) [مطهری، مرتضی، عدل الهی، ص ۲۱۲ - ۲۱۹، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۲ش.](#)
۶. [↑](#) [قربانی لاهیجانی، زین‌العابدین، به سوی جهان ابدی، ص ۳۷۶، قم، مؤسسه مطبوعاتی طباطبایی، ۱۳۸۷ق.](#)
۷. [↑](#) [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)
۸. [↑](#) [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)
۹. [↑](#) [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)
۱۰. [↑](#) [مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۲۸۱ - ۲۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۵، ۱۳۷۷ش.](#)
۱۱. [↑](#) [سبحانی، جعفر، الهیات، ج ۴، ص ۴۰۴، قم، مؤسسه امام صادق \(علیه‌السلام\)، ۱۴۱۷ق.](#)

منبع

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «سنجش اعمال زندگی دنیا با آخرت و عدل الهی»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۸/۰۵/۱۲.